

Inhoud

1	Inleiding	9
1.1	Kwalitatief onderzoek en wetenschapsfilosofie	9
1.2	Wetenschapsfilosofische vragen voor kwalitatief onderzoek	9
1.3	De opbouw van dit boek	10
2	De aard van wetenschap	11
2.1	Wat is wetenschap?	11
2.2	Wat is waarheid?	12
2.3	Objectiviteit en plausibiliteit	17
2.4	Intersubjectiviteit	22
2.5	Criteria voor het beoordelen van plausibiliteit	24
3	Theorieontwikkeling	27
3.1	Wat is theorie?	27
3.2	Beschrijven, verklaren, begrijpen en voorspellen	28
3.3	Deductie, inductie, abductie, retroductie	30
4	Hedendaagse tradities in de wetenschapsfilosofie	35
4.1	Postpositivisme	35
4.2	Hermeneutiek	39
4.3	Kritische theorie	42
4.4	Kritisch realisme	44
4.5	Pragmatisme	46
4.6	Postmodernisme	48
4.7	Naar een synthese?	56
5	Kwalitatief onderzoek in de context van de wetenschapsfilosofie	59
5.1	De aard en benaderingen van kwalitatief onderzoek	59
5.2	Constante vergelijking	68
5.3	Analytische inductie	72
5.4	Theoretische sensitiviteit	74
5.5	Generalisatie	76
5.6	<i>Integrated methods</i> -onderzoek	77
	Literatuur	81
	Index	101

1 Inleiding

1.1 Kwalitatief onderzoek en wetenschapsfilosofie

Waarom dit boek over wetenschapsfilosofie voor kwalitatief onderzoek? Er bestaan toch al genoeg boeken over wetenschapsfilosofie? Als een kwalitatieve onderzoeker wat over wetenschapsfilosofie wil weten, dan kan zij/hij toch gewoon een standaardboek over wetenschapsfilosofie openslaan?

Helaas zijn recente en veelgebruikte Nederlandstalige publicaties op het gebied van de wetenschapsfilosofie nog altijd vaak gebaseerd of gericht op de natuurwetenschappen (Kwa, 2005; Koningsveld, 2006; Horsten, Douven & Weber, 2007; Tijmstra & Boeije, 2011). Specifiek op de sociale of geesteswetenschappen gerichte boeken over wetenschapsfilosofie bieden vaak maar een zeer beknopte bespreking van de wetenschapsfilosofische achtergronden van kwalitatief onderzoek (Schuyt, 1986; Leezenberg & De Vries, 2007; Tijmstra & Boeije, 2011). Omgekeerd is een bespreking van wetenschapsfilosofische achtergronden bij recente en veelgebruikte publicaties over methoden van kwalitatief onderzoek vaak afwezig of summier (Maso & Smaling, 1998; Wester & Peters, 2004; Boeije, 2005; Evers, 2007; Delnooz, 2010; De Boer & Smaling, 2011).

Kwalitatief onderzoek houdt zich in de eerste plaats bezig met het zoeken naar en verlenen van *betekenis*. De methoden die hiervoor zijn ontwikkeld brengen verschillende wetenschapsfilosofische vragen met zich mee. Wat zijn de belangrijkste wetenschapsfilosofische vragen voor kwalitatief onderzoek?

1.2 Wetenschapsfilosofische vragen voor kwalitatief onderzoek

De meest basale wetenschapsfilosofische vraag voor kwalitatief onderzoek is de vraag naar de funderingen van de betekenis die aan de uitkomsten van een kwalitatief onderzoek worden toegekend. Waarom duidt een kwalitatieve onderzoeker een onderzocht sociaal verschijnsel op een bepaalde manier en niet op een andere manier? Wat is de filosofische basis voor de oordelen van de onderzoeker? Dit is een vraag naar het wetenschappelijke gehalte van de oordelen van de kwalitatieve onderzoeker. Wat is dat eigenlijk: wetenschap? Welke rol speelt waarheid hierbij, en wat is dat precies? Kunnen we spreken

van objectiviteit of is het beter om plausibiliteit en/of intersubjectiviteit centraal te stellen? Welke kwaliteitscriteria kunnen hierbij een rol spelen? Hoe kunnen onderzoekers hun resultaten het best onderbouwen en uitdragen?

Wetenschapsfilosofische vraagstukken spelen ook een rol bij het proces van theorieontwikkeling. Wat bedoelen we wanneer we spreken van theorie? Welke rol speelt theorie bij beschrijven, verklaren, interpreteren en voorspellen? Welke manieren voor theorieontwikkeling worden in de wetenschapsfilosofie besproken en hoe kan theorie daadwerkelijk worden ontwikkeld?

Over wetenschap, objectiviteit en theorieontwikkeling wordt binnen bestaande hedendaagse tradities van de wetenschapsfilosofie verschillend gedacht. Wat zijn de belangrijkste hedendaagse wetenschapsfilosofische tradities? Kunnen we komen tot een constructieve synthese?

De vragen over wetenschap, objectiviteit, theorieontwikkeling en de verschillende hedendaagse wetenschapsfilosofische tradities zijn algemeen: ze zijn zowel voor kwalitatief als voor kwantitatief onderzoek relevant. Daarnaast is er een aantal wetenschapsfilosofische vraagstukken die vooral een rol spelen bij kwalitatief onderzoek. Om te beginnen: wat is kwalitatief onderzoek eigenlijk precies? Uitgewerkte varianten van kwalitatief onderzoek, zoals in het werk van Wester (1995) en Boeije (2005), bieden een aantal specifieke stappen en methodologische hulpmiddelen voor kwalitatieve analyse: constante vergelijking, analytische inductie en theoretische sensitiviteit. Waar komen deze stappen en hulpmiddelen vandaan en welke inzichten biedt de wetenschapsfilosofie hierbij? Hoe kan generalisatie bij kwalitatief onderzoek plaatsvinden? Tot slot: hoe verhouden kwalitatief onderzoek en kwantitatief onderzoek zich tot elkaar? Is het mogelijk te spreken van *integrated methods*-onderzoek?

1.3 De opbouw van dit boek

Hoofdstuk 2 is gewijd aan de aard van wetenschap: wat is wetenschap en welke rol spelen waarheid, objectiviteit, plausibiliteit, en intersubjectiviteit hierbij? Deze onderwerpen zijn zowel voor kwalitatief als kwantitatief onderzoek relevant. In hoofdstuk 3 wordt theorieontwikkeling besproken: wat is theorie, welke rol kan ze spelen bij wetenschap, hoe kunnen theorieën worden ontwikkeld? Hoofdstuk 4 biedt een discussie van hedendaagse tradities in de wetenschapsfilosofie. Hoe wordt in deze tradities aangekeken tegen waarheid, objectiviteit en theorieontwikkeling? Is het mogelijk te komen tot een constructieve synthese? De wetenschapsfilosofische achtergronden van verschillende stappen en hulpmiddelen van kwalitatieve onderzoek worden besproken in hoofdstuk 5.